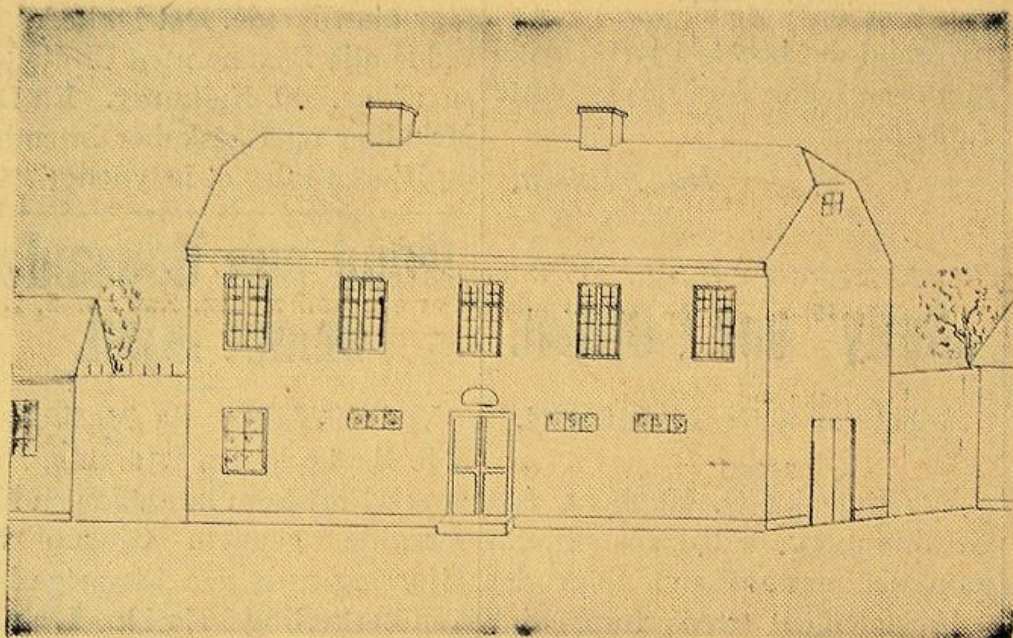


# Af Nykøbing Byraads og Raadhus' Historie.

Den gamle By, hvis ældste Skøde er 500 Aar gammelt og fortæller om den Tids Byting.

Af Sophus Jensen.



Nykøbings gamle Raadhus, som blev nedrevet i 1890'erne, laa hvor nu Teknisk Skole er. Da man ingen Fotografier havde af Raadhuset, blev det paa Opfordring af afdøde Pastor Knudsen malet efter Hukommelsen af Maler Jørgensen. Ovenstaaende Tegning er udarbejdet efter Originalen i Ods-herreds Folkemusæum af O. Skriver.

AT NYKØBING er en af Danmarks ældste Købstæder er der ingen Tvivl om.

I Nykøbing-Rørvig Præstebog fra Aaret 1761 har Præsten prentet følgende: Byens Alder var endnu bekendt, saavel af dens gamle Privilegier, udgivne af Kong Hans og Friederich d. 2. højlydlig Ihukommelse, som af denne Kirkes Indsiegel, der bestaar af — En Halvmaane med Femstjerner med denne Indschription: Sigillum Cuclesia Ny-Køpigensis in Otto Harith. Dette med blaa Baggrund er Nykøbings smukke gamle Byvaaben, men Halvmaanens Position skal være i Byvaabnets venstre Side og ikke - som den nu anbringes - i højre Side.

Endvidere nævner ovennævnte Præstemand Kong Hans som den ældste, der har givet Byen Privilegium. Men senere menes det konstateret, at Kong Kristoffer bekræfter Byens Privilegium som Købstad Anno 1443, altsaa 6 Aar før sin Død d. 6. Januar 1448. Han døde pludselig i Helsingborg, kun 35 Aar gammel. Om ham skriver Fabricius: Han var en godmodig og livsglad Herre, der elskede Bægere og Tærninger.

Med Hensyn til Alder indtager Nykøbing By en hædersfuld Plads i Teten af Danmarks Købstæder.

Naar vi da om 4 Aar — i 1943 — kan vise vor lille By som 500 Aars Jubilar blandt Landets Byer, er der ingen Grund til for Byens Raad at tænke paa Jubilæumsfester, da Nykøbing sikkert har mange flere Aar paa Bagen som Købstad. At Kong Kristoffer 1443 bekræfter Byens Privilegium er nemlig et klart Bevis for, at Byen har været Købstad før denne Tid.

## Paa Nykøbing Byting for 500 Aar siden.

Hvor Nykøbings ældgamle Tingsted har ligget, er for Eftertiden lige saa umuligt at konstatere som den Sne, der faldt i Fjor. Fortiden og Glemselens Slør har forlængst lagt sine tætte og mørke Masker over dette Sted.

Alen takket være Sprogforskeren N. M. Petersen, som for mange Aar siden tog en Afskrift af Nykøbings ældste Dokument, et Skøde, der dengang var i Nykøbing Præstearkiv, hvor det havde været opbevaret i Aarhundreder, er dette Skødes Indhold bevaret. Skødet var af Pergament med seks vedhængende Segl, men er nu desværre paa en eller anden uopklaret Maade forsvundet. Om dette Dokuments Indhold, som ovennævnte Videnskabsmand har sikret for Eftertiden, kan her meddeles følgende:

Den gamle Ejendom Kildestræde Nr. 19, som nu ejes af Tømrermester Frandsen, ligger paa en gammel Præstegaards Plads. Dette blev af en Fru Hebbil Lykkesdatter i Aaret 1493 tilskødet St. Anna Alter i Nykøbing Kirke. Kirken havde i den katolske Tid sit St. Anna Alter. St. Anna, Jomfru Marias Moder, var paa den Tid en meget yndet Helgen. Jeg skal her, saa godt det lader sig gøre, ordret gengive det henvend 500 Aar gamle Skøde i Nutids Form, omskrevet efter den gamle Betoningsmaade:

## **ANNO DOMINI. 1493. NYKØBING I SJÆLLAND 3Die JUNI.**

Alle Mænd dette Brev se eller høre, læse. Bekendtgører vi Niels Mikkelsen, som denne efterskrevne Dag sad i Fogedens Sted paa Nykøbing Byting — Hæbbil Lykkesdatter — Olaff Jepsen Capelan i Nykøbing — Jakob Drøissen Borgmester — Olaff Bassæ og Herminth Skræder Rothman sammesteds evendelige med Gud. Gør vi vitterligt med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds byrdh MCDX 3. den Mandag nest efter den hellig Trefoldigheds Søndag var skikket paa Nykøbing Byting for os og for mange Dannemænd flere som den Dag Ting søgte hæderlig og velbyrdig Kvinde Fru Hæbbil Her Peder Erichsens Efterleverske, Gud hans Sjæl have. Gav og Skødet fra sig og sine Arvinger til evendelig Eje St. Anna Alter i Nykøbings Kirke den Jord, som hun købte af Sidse Jensdatter og Huset, som derpaa staar, og med hvilken Jord, som ligger imellem Jes Suders Jord og Luzæt Truelses Gaard med Bredde og Længde saa meget, som det er. Foruden gav og tilskrev Fru Hæbbil og skødede forskrevne Dag den Have, som hun købte af Henrik Hansen og det, som hun fik af Jakob Degn, og som ligger Norden for Kirken til forskrevne Alter med Længde og Bredde til evindelig Eje som Altret nyde og beholde - hvilket Skøde Asgud Nielssen modtog paa St. Anna Alter Vegne.

Af Navnene paa de gamle Nykøbingensere har Fornavnet Jes været paa Moden for snart et svundet halvt Tusind Aar siden. Det ser man tydeligt ved Læsning af det gamle Skøde, hvor ti Mand optræder som Vidner. Jeg skal her kort nævne, at Fru Hæbbil Lykkesdatter i 1456 blev gift med Peder Erichsen (Gyldenstjerne) til Nybo. Han døde 1463, og 30 Aar efter skænker Enken (Fru Hæbbil) nævnte Grunde og Gaard til Altret i Nykøbing Kirke. Da Reformationens Bølge gik over Danmark, blev alt det smukke Inventar og Kunsten i vore Kirker fra den katolske Tid haardhændet ødelagt og fjernet, og de smukke Kalkmalerier overkalket. Særlig i Nykøbing Kirke er der gaaet strengt til Værks, kun i Orgelhvælvingen findes et mindre, falmet Kalkmaleri forestillende en Adelsmand. Man har gisnet paa, om det skulde være Hr. Peder Erichsen Gyldenstjerne, som paa denne Maade af Datidens Kirkemaler er blevet mindet. Den gamle Ejendom Kildestræde 19

kaldtes af gamle Folk her i Byen omkring Aarhundredskiftet endnu for Hæbbilsgaarden. Et Minde fra de Dage, da den var Præstegaard ses i den nordre Kirkemur med en tilmuret Indgang. Her var Præstens Vej over Haven til Kirken.

Vi vil nu forlade det gamle Byting fra 1493 og dreje Tidens Hjul ca. 300 Aar frem og skrive lidt om

## **Nykøbings Raadhuse og Raadstuer i 1700-Aarene.**

Paa Resens gamle Kort over Nykøbing By omkring Aar 1600 er Raadhuset angivet som liggende paa Adelgade paa den Plads, hvor nu Barbermester Sørensens Forretningsejendom er. Paa det nuværende Apoteks Plads laa en større Købmandsgaard. Og Raadhuset har sikkert været et af Byens faa teglhængte Huse, thi saa godt som alle Husene var dengang, straatækte. I de endnu bevarede gamle Dokumenter i Arkivene er til Eftertiden givet os et tydeligt Billede af Datidens Liv, naar Byens Raad var samlet til Raadslagning om Byens Anliggender paa Raadhuset i den saakaldte Raadstue eller blot „Raastuen“, som de gamle Nykøbingensere sagde i vor Barndomstid. Ligesom disse gulnede Skrivelser fortæller deres dystre Beretning om, hvilke gamle uhumske Rønner Byens Raadbuse blev og var, da de blev brugt, lige til de var ved at falde sammen baade over Arrestanter og Bysborgere.

Af Nykøbing kommunale Regnskabsbog fra 1758 fremgaar det, at paa Raadhuset, som var Byens eneste faste større Ejendom, opbevaredes følgende Inventar: Et Halsjern, en Jernfjeder til Hals og Hænder, to af samme Slags til Fødderne, et Par Haandkløver, tre Blokke (den ene til to Personer) med Jernbeslag samt en lang Jernblok og en dito til Fødderne.

Endvidere et Vangeled og en Foldedør med tilhørende Hængelaas, syv Laase til Byens Bomme og Porte samt Byens gamle Fane og Trommer, og endelig ikke at forglemme Bysprøjten. Nogle af nævnte uhyggelige Torturinstrumenter findes nu til de Nykøbing Borgeres behagelige Eftersyn i Odsherreds Folkemusæum. Den daværende Byfoged Bertel Hansen Mantix tilføjer yderligere i Bogen, at Byen ogsaa ejer to Signeter, den ene af Sølv, endvidere en ubrugelig Korntønne, et nyt Skab, en Jernalen, et langt Bord, to Bænke samt en Stol, som Byfogeden brugte i Retten til at sidde paa, en Jernkakkellovn og endnu et Bord, og sluttelig omtaler den velvise Byfoged ogsaa, at Byen er Ejer af den famøse Indretning en Dyndsluffe og fire Hulskuffer til at kaste Korn eller øse Vand med.

## Da Byraadet samledes ved Ringning med Kirkeklokken

Den ældste endnu opbevarede Raadstuerets-Protokol fra Nykøbing kan føres tilbage til 1756. Og af denne fremgaar det, at Nykøbing indtil 1757 var uden fast Slagter, og at Borgerskabet samledes til Raadstue ved Ringning med den store Klokke i Kirken. Den 26. Juli 1757 lød den største af Kirkeklokkernes Malmtoner ud over vor lille By, det var Signalet til Byens Borgere om at møde paa Raadhuset til den første Raadstueret. Det var første Gang, denne Annonceringsmetode praktiseredes. Det første, Byens Raad behandlede, var en Begæring fra en entreprenant Mand og god Bysborger, Christian Johansen Handskemager, om, at han maatte faa Tilladelse til at slagte her i Byen, da han ikke alene vilde forbinde sig til tvende Dage om Ugen, nemlig Onsdag og Torsdag, at slagte efter Aarsens Tid saadanne Kreaturer, hvis Kød Borgerskabet her i Byen maatte fordre, men endog saadant levere frisk og sundt mod billigste Betaling. Tilbudet modtoges med Glæde af Raadet, og man lovede den gode Handskemager, naar han ellers holdt sine Løfter, ikke at tillade udenbys at falbyde Kød i vor liden Stad Nykøbing.

Ved samme Dags Møde gaves der Borgerskabet i Henseende til den nye Indkaldelsesmaade Meddelelse om, at det herefter vilde blive enhver Borger tilladt, som noget betræffende maatte have at andrage, naar Klokken lød og naar Raadhusprotokollen blev aabnet, at anmelde sig med, hvad han havde paa Hjerte, som han straks kunde faa behandlet. Som Slutning paa dette Møde behandlede en af Magistraten truffet Bestemmelse, som lyder saaledes: At siden det er paa denne Aarsens Tid, at Huse og Gaarde formedelst den daglige indfaldne Hede er alt knas tørt Befales det herved enhver Bysborger uden for sin Dør at lade indrette Tønder og Fjerdinger med Vand og holde dem vedlige saa længe Tørken vedvarer. Hvilken Forordning Byfogden vilde formode, at ingen af Borgerskabet tog Forsømmelse udi, om ikke af fælles Vel for Byen (Ildebrand) og - fortsætter Byfogden spydigt - saa i hvert Fald i Betragtning af, at den føjelige vilde forskaane sig selv for af Modvillie følgende Ulejlighed. Dette Raadsmøde, som den gode Byfoged Bertel Mantix med sin Gaasepen for snart 200 Aar siden har nedprentet i den gamle Protokol, giver os et fyldigt Billede af et Byraadsmøde i hine længst forsvundne Dage.

## Fra den gamle Nykøbing Ret.

Da Kalenderen viste Aaret 1792, blev velbyrdig og højagtet Mand Christopher Kindlev udnævnt til By- og Birkefoged her i Nykøbing. Kindlev blev en Byfoged, som ikke sjældent

tog Bladet fra Munden og snakkede fra Leveren om de mange ejendommelige Forhold, der raadede inden for denne lille, dengang meget afsidesliggende Bys Bomme og Porte. Han er en af de Byfogeder, som har efterladt sig flest Papirer og paa den Maade givet Eftertiden en uvurderlig Arv til Belysning af Fortidens Nykøbing. Da en Avisartikel jo har sin Begrænsning, skal jeg her kort gengive nogle typiske Eksempler paa den Byfogeds morsomme Skrivemaade:

En Skrivelse fra Kindlev 1799 slutter saaledes: Efter at have gjort disse tvende Gavtyve meget godt var jeg nødt til at lade Fangevogteren give en af dem 27 Slag af Tyvepisken for at bringe ham i nogenlunde Orden og Rolighed igen, samt at sætte lidt Skræk i den anden. Hvilket virkede saa meget, at disse to Arrestanter efter den Tid ej har været grove, og tror jeg af disse ikke at have fortjent andet end Laurbærkranse og Palmegrene.

En anden Skrivelse fra Kindlev, som vi Nutidsmennesker vil opfatte som et ægte Pærekøbingsk Udklip: Byfogeden beklager i en Skrivelse om de samme to Fanger, at de fra deres Arrest ud til Hovedgaden dagligt søger at stjæle Huer og Hatte fra Gadens forbigående. Arresterne i det gamle skumle Raadhus maa alligevel have haft en vis Charme for deres Beboere.

Af et langt Brev fra Byfogden til Stiftamtmanden Aar 1797 skal her kun citeres følgende: Men Konen er som bekendt drikkældig, ja har endog lukket Manden ude. Dette gav Anledning til et Brev, hvori Manden, Anders Larsen, en Borger fra Byen, begærede min Assistance for at blive skilt fra sin Kone ved saagalt Auktion eller Taksation. Saadan slutter Brevet, og vi Efterkommere kan ikke faa Oplysning om, hvad salig Anders Larsen fik takseret Mutter til, eller om han fik afhændet hende. Den eventuelle Modtager har da maattet være i Besiddelse af Mod som Richard Løvehjerte. Samme Aar gør Kindlev Stiftamtmanden opmærksom paa, at næppe har nogen Byfoged det mere vanskeligt end han og skriver derefter: At Kæmneren, der ej selv kan besørge sine Forretninger, har antaget en, der er lige saa uduelig som han selv, og er der en bestandig og duelig Kæmner nødvendig nogetsteds, er det vel nok her i Byen, hvor de fleste Borgere hverken kan læse eller skrive.

Fra Kindlevs Byfogedtid haves som før nævnt mange Skrivelser om Livet i Datidens Nykøbing, men lad os gemme dem til en anden Gang og nu fortælle om

## Nykøbings Raadhus Historie.

Det førnævnte Raadhus oppe paa Adelgade var efterhaanden blevet saa medtaget af Tidens Tand, at Hegn, Sne og Storm trængte ind alle Vegne, og af Kindlevs Skrivelser ses det ogsaa, at Arrestanterne stadigvæk løb bort, trods Lænker og Borgerskabets Vagthold. I Aaret 1780, altsaa flere Aar ilibage, havde Byens Raad besluttet at opføre et nyt og tidssvarende Raadhus, men efter god gammel Nykøbingtradition skulde der hengaa flere Aar fra Beslutning til Udførelse. Atten Aar efter, nemlig i 1798 var man endnu ved at drøfte den famøse Beslutning, og imedens var Raadhuset saa brøstfældigt, at Arresterne var ved at brase sammen over fangerne. Kindlev udtaler selv i Raadstuemødet, at i Byen hverken gives Tømrer- eller Murermester, som i Skrive- og Regnekunsten er saa forfaren, at han er i Stand til at affatte et rigtigt Overslag. Dog meddelte han, at Tegningen til det nye Bandhus var bleven indsendt af to Arkitekter, af hvilke han selv var den ene. Men saa sent som 1801 lader Stiftamtmanden harmdirrende tilføre i Protokollen, at han havde ventet at finde den forlængst planlagte Opførelse af et Raadhus saa vidt fremmet, at der dog i det mindste havde staaet et Hus paa den dertil anviste Plads. Endelig da vi skriver 1806, siger og skriver 26 lange Aar efter, at Byens Raad besluttede Opførelsen, kan Justitiarius sætte sig i Dommersædet og røgte Rettens Sværd i sit nye Residens.

Dette Kindlevs Raadhus betjenle Byen i omtrent 100 Aar, det blev nedrevet i 1890erne, og her blev saa den nuværende Teknisk Skole opført i Stedet for. Som man vil se af ovenstaaende Tegning har der været noget Arkitekt i forlængst hensøvede Byfoged Kindlev. Bag de lave Vinduer fandtes Arresterne, nogle mørke, skumle Rum, og Portene i Gavlen, som Tegningen viser, var til Byens Sprøjter, og ovenpaa tilvenstre var de bedre Arreste, de saakaldte Borgerarreste. Inden Sygehusets Opførelse i 70'erne benyttedes Raadhuset som Hospital, i de mørke Celler anbragtes Sindssyge, ligesom der under Epidemier her blev indlagt angrebne Personer.

Skønt Nykøbing havde faaet opført sit nuværende Raadhus i 1868 ved Holtes Plads paa en Banke, hvor gamle Rebslager Andersen havde sin aabne Reberbane, blev disse Borgerarreste brugt lige til Nedrivningen ved Aarhundredskiftet. Ja, man behøver blot at spørge de gamle Nykøbing Haandværksmestre, der søgte Teknisk Skole i 90erne; det var en Svir at overtræde Forbudet og kikke ind til Arrestanterne. Fra dette gamle Raadhus' sidste Aar skal jeg her gengive en Historie, som mange gamle Nykøbingensere har moret sig over.

Det var i selve den myndige Borgmester Swanenskjolds Dage. I den mørke Celle sad Lars fra Højby i Øvrighedens strenge Varetægt og sonede sin Brøde. Men Frihedslængselen hos ham var som Fuglens i Buret. Og han fandt en Udgang igennem Datidens Aftrædelsesrum, der her i det gamle Raadhus var meget primitivt, nærmest en Friluftsanordning. Han tog sig en Udgangstur, da Arrestforvareren tog sig en lille en paa Øjet. Han vidste bestemt denne Tid. Tog ud til sit Hjemsohn Højby, var saa heldig at faa nappet en Femdalerseddel paa Stendalsgaarden, vendte hjem til sin ufrivillige Hybel - uden at blive opdaget. Men Femdalersedlens Forsvinden blev opdaget, og Lars fik straks Mistanken paa sig. Men alligevel, han sad jo under Laas og Slaa oppe i Nykøbing Arrest?

Men Lars maatte hos Swanenskjold til Forhør - han nægtede selvfølgelig pure - hvordan kunde Hr. Borgmesteren tænke, at han som Indespærret Fange kunde være Tyven fra Højby. Pludselig sagde Swanenskjold: „Skraar du, Lars?“ „Nej“, lød det prompte Svar. „Hvad er det, du gumler paa, min gode Lars?“ Og for selv at hente Svaret stak Borgmesteren sin Pegefingert ind i Lars' Mund og halede Fem dalersedlen ud. Laris var leveret og maatte derfor tage sin Tillægsstraf. Det var vel nok en stolt Dag for daværende Nykøbing Politietat, da Byfoged Swanenskjold oplæste Straffen for Lars og med sin strenge og myndige Røst tilføjede for denne svare Synder, at han maatte vide, at for Nykøbing Byfoged og Betjente kunde intet skjules.

Sluttelig skal blot nævnes, at i de første Aar efter Indvielsen af vort nuværende Raadhus i 1868 blev det Skik blandt det saakaldte finere Borgerskab at benytte den store Sal til Fester og Bryllupper. Her lige over Fangecellerne svævede Byens agtværdige Borgere med deres Matroner rundt i sagte besnærende Wiernervalse, spillet af Byens lokale Orkester. Ligesom Salen brugtes til Opræden af Skuespiller og Kunstner i Musikens Verden mod almindelig averteret Billetsalg.

Vi har nu fulgt lidt af Nykøbing Bystyres Historie i henvend et halvt Tusind Aar. Til Afslutning paa denne Artikel kan roligt siges, at lige fra Nykøbing Byting i 1493 og til vort nuværende Bystyre i 1939 har Generationer af Borgere - bortset fra Partifarve og personlige Smaaligheder, som uvægerligt findes i en lille By af Nykøbings Størrelse - gjort et stort og ofte utaknemligt uegennyttigt Arbejde for Byens Ve og Vel.